

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE I MEDIJA

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

KLASA: UP/I-612-08/21-06/0039

URBROJ: 532-04-01-03-02/2-21-1

Zagreb, 28. siječnja 2021.

Ministarstvo kulture i medija na temelju članka 12. stavka 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara („Narodne novine“, broj 69/99, 151/03, 157/03, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20) i članka 20. stavaka 1. i 2. Pravilnika o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 89/11 i 130/13), donosi

RJEŠENJE

1.

Utvrđuje se da **Umijeće izrade bistranskog tradicijskog nakita**, ima svojstvo nematerijalnoga kulturnog dobra u smislu članka 9. stavka 1. alineje 3. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

2.

Za kulturno dobro iz točke 1. ovoga Rješenja utvrđuje se sljedeći sustav mjera zaštite:

- osigurati dostupnost dobra javnosti;
- poticati prenošenje i njegovanje kulturnoga dobra u izvornoj sredini;
- poticati sudjelovanje pojedinaca, grupa i zajednice koje baštine dobro u identificiranju, definiranju, izvođenju i prenošenju dobra;
- popularizirati i promovirati kulturno dobro održavanjem stručnih skupova, putem elektroničkih medija, audio i video zapisa i na drugi način;
- osigurati održivost dobra kroz edukaciju, identificiranje, dokumentiranje, znanstveno istraživanje, očuvanje, zaštitu, promicanje, povećanje vrijednosti, mogućnost prenošenja tradicije nasljednicima putem formalnog i neformalnog obrazovanja, te revitalizaciju napuštenih segmenata dobra;
- educirati stručni kadar za prenošenje znanja i vještina putem seminara, radionica, formalnog i neformalnog obrazovanja;
- nastaviti sa istraživanjem dobra, primjerenim dokumentiranjem u svim vidovima i načinima suvremenog bilježenja te stručnim i znanstvenim vrednovanjem;
- promicati funkciju i značaj dobra u društvu, te uključiti zaštitu dobra u planirane razvojne programe;
- popularizirati i promovirati nematerijalno kulturno dobro te time nastojati ojačati svijest da je Umijeće izrade bistranskog tradicijskog nakita jedinstveno blago koje na lokalnoj i nacionalnoj razini osigurava kulturnu raznolikost te provoditi mjere zaštite kako bi se izbjegla opasnost od nestajanja, uništenja ili pretjerane komercijalizacije kulturnoga dobra;
- osigurati kontinuitet izrade tradicijskih kraluša, kravata, mašni i pojaseva kao neprocjenjive vrijednosti tradicijske nematerijalne baštine, odnosno važnog segmenta identiteta bistranskog kraja. Također, osigurati uvjete za zaštitu i prezentaciju originalnih primjeraka (3 kraluša, 1 kravate, 1 leptir-mašne, 3 pâsa) te izradu, promociju i prodaju rekonstruiranog nakita izrađenog prema originalima kao i njihovih replika i moderne stilizacije u okviru redovne djelatnosti te godišnjih projekata i aktivnosti na području kulture koje provode nositelji;
- nositelj dobra dužan je provoditi mjere zaštite radi njegova očuvanja, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svim propisima koji se odnose na kulturna dobra, pridržavajući se njegove povijesno-tradicijske matrice i pojavnosti.

3.

Nositelji su sve pravne i fizičke osobe evidentirane na Popisu nositelja koji je sastavni dio ovoga Rješenja. O svim promjenama nositelja nadležno tijelo je dužno obavijestiti Stručno povjerenstvo za utvrđivanje svojstva kulturnoga dobra, koje će sukladno izmjenama revidirati Popis nositelja.

4.

Na predmetno nematerijalno kulturno dobro iz točke 1. izreke ovoga Rješenja primjenjuje se Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svi propisi koji se odnose na kulturna dobra.

5.

Predmetno kulturno dobro upisat će se u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske - Listu zaštićenih kulturnih dobara pod brojem **Z - 7453**.

6.

Žalba ne odgađa izvršenje ovoga Rješenja.

O b r a z l o ž e n j e

Tradicijski bistranski nakit kraluš (ženska ogrlica), kravatlin (muška kravata), mašlin (ukrasna iglica u obliku leptir-mašne) i pâs (ukrasni ženski pojas) počeo se je izrađivati krajem 19. stoljeća tehnikom ručnog nizanja višebojnih zrnaca na isprepletene niti od konjske strune. Nosio se je uz tradicijsko ruho bistranskog kraja – bistranjsku nošnju.

Bistranski kraj obuhvaća podgorje Medvednice, od sljemenskog vrha do lijeve obale rijeke Krapine na zapadu, odnosno do naselja Pila i Kraljev Vrh i općine Jakovlje na sjeveru, a obuhvaća devet naselja koja su tijekom dugog razdoblja pripadala bistranskoj fari i dijelila istu tradiciju. Današnjom administrativnom podjelom ta se naselja nalaze u sastavu Općine Bistra (Gornja i Donja Bistra, Oborovo Bistransko, Novaki Bistranski, Bukovje Bistransko i Poljanica Bistranska), Grada Zaprešića (Ivanec i Jablanovec) i Grada Zagreba (naselje Jarek).

O upotrebi vratnog nakita – ženske ogrlice kraluša i muške kravate (kr'vate, kravatlina), prsnog nakita (iglice u obliku leptir-mašne) i ukrasnog nakita na ženskoj nošnji (pâs) izrađenih istom tehnikom svjedoče usmena predaja, fotografije i originalni primjerci s početka 20. stoljeća. Najstarija pronađena fotografija kraluša snimljena je 1903. god., a jedna iz 1914. potvrda je da su muškarci iz Bistre također nosili vratni nakit izrađen tom tehnikom. Najstarije primjerke moguće je datirati na prijelaz iz 19. u 20. stoljeće.

Nakit se nosio uz tradicijsko ruho u svečanim prigodama (svadbe i druge proslave uz životne i godišnje običaje, razne liturgijske svečanosti i hodočašća). Za leptir-mašne (mašline) nije utvrđeno jesu li dio ženskoga ili muškog tradicijskog ruha, odnosno možemo li ga ubrojiti u prsni nakit koji su koristile žene (kopča za rubaču) ili muškarci (kopča za rubec – platno koje se veže kao kravata) ili ukras muškog oglavlja (šešira) budući da ga se pronalazi u svim nabrojanim uporabama. Osim vratnog i prsnog nakita, tom se tehnikom izrađivao i ženski pojas (pâs) koji je dio nošnje iako se većinom koristio pâs izrađen kao tkanica. Mrežasti vratni i prsni nakit od staklenog zrnja – kraluš, kravatlin i mašlin, posebno je cijenjen i vrijedan, a mogli su ga priskrbiti samo dobrostojeći pojedinci i obitelji. Žene koje su imale kraluš često su ga nosile na kukičani ovratnik i svilenu brokatnu traku (prevezač), vezanu u mašnu.

Za izradu tog nakita koristila se struna (konjski rep) od muškog konja bijele boje ili bijela tanka pređa (preja) te staklena zrnca prozirne, crvene, plave, zelene, crne i zlatne boje. Konjska struna i pređa nabavljala se u Bistri, a zrnje od putujućih trgovaca (tzv. torbara, sitničara, fertretera) ili na sajmovima. Danas se koristi i stakleno i plastično zrnje koje se niže na najlonski konac. Materijal za izradu nakita danas se kupuje u hobby art trgovinama ili iz uvoza.

Izrada muškoga i ženskoga tradicijskog nakita od staklenih zrnaca tradicijsko je umijeće i vještina kojom su se na području bistranskog kraja bavile isključivo žene. Tehnika izrade ovih ukrasnih predmeta prenosila se "s koljena na koljeno" – starije žene su podučavale mlađe.

Revitalizirano tradicijsko umijeće izrade nakita kao dijela bistranske nošnje utjecalo je na velik interes žena koje su nakon uspješne primjene osnovne tehnike počele izrađivati nakit koristeći nove motive i kombinacije boja razvijajući vlastiti kreativni potencijal.

Zaštita bistranskog tradicijskog nakita kao nematerijalnog kulturnog dobra važna je za lokalnu zajednicu koja će uz nositelje kulturnog dobra omogućiti revitalizaciju i prenošenje umijeća izrade tradicijskog nakita kao dijela nošnje te prepoznavanje i valorizaciju tog umijeća kao dijela identiteta bistranskog kraja u ukupnosti hrvatskoga kulturnog identiteta.

Povjerenstvo za nematerijalnu kulturnu baštinu Ministarstva kulture na sjednici održanoj 14. 11. 2018. godine ocijenilo je da Umijeće izrade bistranskog tradicijskog nakita ima svojstvo nematerijalnoga kulturnog dobra kako to definira Zakon o zaštiti i očuvanju kulturne baštine u članku 9. stavku 1. alineji 3.

Na osnovi predočene dokumentacije i iznesenih činjenica, a prema preporuci Povjerenstva za nematerijalnu kulturnu baštinu, Stručno povjerenstvo za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra na sjednici održanoj 23. prosinca 2020. utvrdilo je da **Umijeće izrade bistranskog tradicijskog nakita**, ima svojstvo kulturnoga dobra.

Donošenjem ovoga Rješenja, sukladno članku 12. stavku 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara na predmetno dobro primjenjuju se citirani Zakon, kao i svi drugi propisi koji se odnose na kulturna dobra.

Sukladno članku 12. stavku 4. istoga Zakona, točkom 5. izreke ovoga Rješenja, određena je obveza upisa predmetnoga dobra u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara.

Sukladno članku 12. stavku 5. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, žalba protiv ovoga Rješenja ne odgoda njegovo izvršenje.

Iz gore navedenih razloga riješeno je kao u izreci.

Uputa o pravnome lijeku:

Protiv ovoga Rješenja može se izjaviti žalba Povjerenstvu za žalbe pri Ministarstvu kulture i medija u roku od 15 dana od njegova primitka. Žalba se predaje ovom tijelu neposredno ili šalje poštom preporučeno, a može se izjaviti i u zapisnik. Na žalbu se sukladno članku 9. stavku 2. točki 29. Zakona o upravnim pristojbama („Narodne novine“ broj 115/16), ne plaća upravna pristojba.

POMOĆNIK MINISTRICE

Davor Franković, dipl. ing. arh.

Dostaviti:

1. Barica Špoljar, Belušići 3, 10298 Donja Bistra UO
2. Štefica Flegar, I. odvojak Novačke 2, 10298 Novaki Bistranski UO
3. Marica Novak, Matije Gupca 19, 10298 Jablanovec UO
4. Kulturno-umjetničko društvo Bistra, Dedinjska bb, 10298 Gornja Bistra UO
5. Udruga Ekomuzej Bistra, Bistranska 98, 10298 Poljanica Bistranska UO
6. Kulturno-umjetničko društvo Jablanovec, Stubička 305, Jablanovec, 10290 Zaprešić UO
7. Udruga žena Jablanovca "Jablanovečice", Stubička 305, Jablanovec, 10290 Zaprešić UO
8. Institut za etnologiju i folkloristiku, Šubićeva 42, 10 000 Zagreb
9. Ministarstvo kulture i medija, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Runjaninova 2, 10 000 Zagreb
 - Konzervatorski odjel u Zagrebu, Mesnička 49, 10 000 Zagreb
 - Služba za pokretnu, etnografsku i nematerijalnu kulturnu baštinu, ovdje
 - Uprava za arhive, knjižnice i muzeje, Odjel za Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, ovdje
 - Pismohrana, ovdje

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE I MEDIJA

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

KLASA: UP/I-612-08/21-06/0039

URBROJ:532-04-01-03-02/2-21-2

Zagreb, 1. veljače 2021.

Popis nositelja nematerijalnoga kulturnog dobra

Umijeće izrade bistranskog tradicijskog nakita

Nositelji dobra dužni su provoditi mjere zaštite radi njezina očuvanja, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svim propisima koji se odnose na kulturna dobra, pridržavajući se njegove povijesno-tradicijske matrice i pojavnosti. O svim promjenama nositelja nadležno tijelo je dužno obavijestiti Stručno povjerenstvo za utvrđivanje svojstva kulturnoga dobra, koje će sukladno izmjenama revidirati Popis nositelja.

1. Barica Špoljar, Belušići 3, 10298 Donja Bistra
2. Štefica Flegar, I. odvojak Novačke 2, 10298 Novaki Bistranski
3. Marica Novak, Matije Gupca 19, 10298 Jablanovec
4. Kulturno-umjetničko društvo Bistra, Dedinjska bb, 10298 Gornja Bistra
5. Udruga Ekomuzej Bistra, Bistranska 98, 10298 Poljanica Bistranska
6. Kulturno-umjetničko društvo Jablanovec, Stubička 305, Jablanovec, 10290 Zaprešić
7. Udruga žena Jablanovca "Jablanovečice", Stubička 305, Jablanovec, 10290 Zaprešić

POMOĆNIK MINISTRICE

Davor Trupković, dipl. ing. arh.